

УДК 378.147.111(045)

DOI: 10.31499/2706-6258.1.2019.178108

ІДЕЯ ТЬЮТОРСЬКОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ В КЛАСИЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ

Бахмач Людмила, кандидат педагогічних наук, викладач математики та інформатики,
Центр міжнародної освіти «Європейський колегіум» (м. Краків, Польща).

ORCID: 0000-0001-7583-2475

E-mail: golovkonata@ukr.net

У статті розкрито сутність тьюторської системи навчання у класичних університетах; проаналізовано впровадження тьюторської системи навчання за кордоном та в Україні; розкрито зміст освіти в класичних університетах Англії; визначено функції тьютора. У статті визначено, що ідея тьюторської технології відродилася з XVII ст. на основі потреби розвитку поширених в усьому світі сучасних положень: контекстуальної підготовки фахівця; особистісно-орієнтованої освіти і виховання; розвивального навчання; модульного розподілу навчального матеріалу і рейтингової оцінки знань; ігрових форм навчання тощо.

Ключові слова: тьютор, тьюторська система навчання, англійські університети, англійська система освіти, класичні університети, індивідуальна самостійна робота, зарубіжний досвід, освітні потреби

THE IDEA OF THE TUTORIAL SYSTEM OF TEACHING IN CLASSICAL UNIVERSITIES

Bakhmach Liudmyla, PhD in Pedagogical Sciences, Lecturer of Mathematics and Information Technology, International Education Centre “European Collegium” (Krakow, Poland).

ORCID: 0000-0001-7583-2475

E-mail: golovkonata@ukr.net

The study as the original philosophy of education and the leading way of organizing the educational system originates in the medieval European universities of the XII–XIV centuries. The author of the article has done an analysis of origin and development of tutoring in British educational practice. In English language “tutor” means a teacher, usually instructing individual pupils and often engaged privately (at universities, colleges, etc); a member of staff responsible for the teaching and supervision of a certain number of students. Tutoring technology appeared in XII century and from then had a long road from medieval European universities of Oxford and Cambridge to implementation into educational practice in most countries. The article reviews basic principles of tutor work, historical and educational meaning of tutoring as a technique of help and support for learners. Ukrainian scientists have studied the problem of tutoring and extended the main functions of tutoring:

1) the organizational leadership of the educational and cognitive activities of the student; 2) determination of its capabilities and interests; 3) justification of the student rating; 4) assistance in correct and effective use of teaching and methodological support from a certain discipline; 5) personal formation, education, formation of a way of life, definition of prospects; 6) ensuring the exchange of additional information between the student and the teachers. Tutor technique is relevant at the present time and requires detailed studying and implementation in educational practice. Tutoring in the modern world is a pedagogical position, which is tied to a special rank of the organizational system.

Keywords: tutor, tutor education system, English universities, English education system, classical universities, individual independent work, foreign experience, educational needs.

На сьогодні велику увагу до себе повертає тьюторська система навчання, яка зародилася в англійських університетах Оксфорда й Кембриджа, і успішно функціонує до тепер у провідних закладах освіти Англії, США, Японії, Німеччини, Франції, Фінляндії. У традиційному розумінні тьюторську систему розглядають як регулярні заняття невеликої групи студентів з викладачем тьютором. Тьютором може бути аспірант, фахівець-практик або викладач навчального закладу.

Тьюторська система розглядається як аспект загальної проблеми модернізації освіти (Н. Дем'яненко, Л. Семеновська, Є. Колосова, Н. Рибалкіна), як спосіб гуманітаризації педагогічної діяльності (Т. Ковальова, М. Черемних, С. Мануйлова), як спосіб розвитку пізнавального інтересу (С. Дудчик). Впровадження тьюторської технології навчання в українську освіту бере свій початок з досвіду зарубіжних країн. Феномен тьюторства тісно пов'язаний з історією європейських університетів, середньовічної Європи. Тьюторство походить з Великобританії і зародилось в класичних англійських університетах – Оксфорді (XII ст.) пізніше – Кембриджі (XIII ст.), головним завданням яких була підготовка духовенства. Університети на той час були осередком відтворення культури, де надавали переважно гуманітарну освіту, сповідували єдині цінності, говорили однією мовою і визнавали одні наукові авторитети.

На відміну від німецької моделі університету, що ґрунтувалась на системі кафедр і навчальній програмі, закріпленої за кожною кафедрою, англійський університет не дбав про те, щоб студенти слухали певні курси, але при цьому надавав студентам великі освітні можливості. Студенти з одних коледжів могли бути слухачами лекцій професорів з інших коледжів. Студент сам вирішував, яких професорів і які предмети він обере. Перші професори і студенти з'їжджалися в Оксфорд з різних куточків Англії, Франції та Німеччини в пошуках сприятливих місцевих законів для іноземців, які займалися наукою.

Університет висував вимоги до студентів виключно на іспитах, і студент повинен був сам вибрати той шлях, яким він досягне знань, необхідних для отримання ступеня освіти по завершенню навчання. У цьому йому допомагав тьютор. Тьютор (від англ. Tutor) означає «домашній вчитель, наставник, опікун, репетитор». Починаючи з XIV століття, ми можемо говорити про тьюторство як уже сформованої форми університетського наставництва [3].

Відмінною рисою всього університетського співтовариства того часу була свобода (викладання і навчання). Тьютор здійснював функцію посередництва між вільним професором і вільним студентом. Його завдання полягало в з'єднанні на практиці змісту життя студента з академічними ідеалами. Таким чином, процес самоосвіти був основним процесом отримання університетських знань, і тьюторство спочатку виконувало функції супроводу цього процесу самоосвіти. І до сьогодні тьютор залишається офіційно визнаним складником системи англійської університетської освіти, де він – радник студента щодо вибору навчальних курсів, складання плану навчальної роботи, підготовки до іспитів з урахуванням індивідуальних особливостей і можливостей.

Мета статті – полягає у розкритті сутності тьюторської системи навчання в класичних університетах Англії та її розвиток в університетах України.

Аналіз науково-педагогічної літератури дає змогу говорити про те, що істотний

внесок у розробку проблеми наукового осмислення категорії тьюторства зробили українські вчені А. Бойко, Н. Дем'яненко, Т. Лукіна, М. Голубєва, А. Жулківська, І. Семененко, Л. Семеновська, О. Літовка та інші.

В кінці XVI ст. тьютор стає центральною фігурою в університетській освіті, відповідаючи головним чином за виховання своїх підопічних.

До XVII століття сфера діяльності тьютора розширилася: все більшого значення стали набувати не тільки освітні, а й виховні функції. Він визначає і радить студенту, які лекції і практичні заняття найкраще відвідувати, як скласти план своєї навчальної роботи, стежить за тим, щоб його учні добре займалися і були готові до університетських іспитів. Тьютор стає найближчим радником студента і помічником у всіх його труднощах, фактично, замінював студенту батьків [2].

У XVII столітті тьюторська система офіційно визнається частиною англійської університетської системи, поступово витісняє професорську (німецьку) модель.

Л. Богданович виділяє три основні напрямки тьюторської діяльності в англійських університетах того часу: навчальний, виховний і дозвільний [3] (див табл. 1).

Таблиця 1

Основні напрямки тьюторської діяльності в англійській системі навчання

Характеристика діяльності	Напрями діяльності		
	Навчальна	Виховна	Дозвільська
Тьютор відповідав за індивідуальну підготовку кожного студента до складання іспиту, орієнтував студента у навчальному матеріалі, поглиблюючи і розширюючи знання (прагнув, щоб його підопічні зайняли перше місце в рейтингу успішності)	Тьютор стежив за виконанням студентом правил в університеті: поведінкою студента, відвідуванням ним церкви, зовнішнім виглядом (костюмом), відвідуванням лекцій, дотриманням правил режиму дня, участю в загальних обідах.	Тьютор брав активну участь у поза-аудиторних заходах, спортивних заняттях, іграх і розвагах (полювання, крокет, шахи, політичні товариства, футбол).	

Прихильники англійської системи освіти завжди виступали проти введення німецької моделі організації навчального процесу в університетах, що підтверджує наступний факт: рада ректорів Оксфорда на початку XIX століття виступила з протестом. «Відміна тьюторства, – писали вони у своїй петиції, – буде підміняти освіта інформацією, а релігію – псевдовченою» [3].

Коли в кінці XIX століття в університетах з'явилися вільні кафедри (приватні лекції) і колегіальні лекції, то за студентом протягом усього часу навчання завжди залишалося право вибору професорів і курсів. Протягом XVIII–XX століть в найстаріших університетах Англії тьюторська система не тільки не здала своїх позицій, але, навпаки, зайняла центральне місце в навчанні; лекційна система в багатьох сучасних університетах досі служить лише доповненням до тьюторської. В Оксфорді та Кембриджі тьютори досі займають важливе положення в навчальній і виховній роботі, будучи штатною одиницею. Сьогодні близько 90 % занять в Оксфордському і 75 % в Кембриджському університеті проводиться тьютором з одним або двома студентами.

Англійські педагоги вважають, що «студент формується як фахівець тільки в умовах так званого тісного академічної спільноти, де існує зворотний зв'язок між студентом і викладачем, і всім професорсько-викладацьким складом, а тьютор є сполучною ланкою, що забезпечує цілісність академічної освіти» [4, с. 73]. З 1700 по 1850 рік у англійських університетах, взагалі, не було публічних курсів і кафедр. До іспитів студента готував тьютор.

Традиційна структура тьюторської системи включає в себе три елементи: керівництво заняттями (кураторство), що забезпечує навчання студентів і роботу в канікулярний час; моральне наставництво, що означає супровід життя студента в університеті в найширшому сенсі слова; власне тьюторство, що здійснює навчання студента протягом триместру або навчального року.

Ф. Форстер, Д. Хоунсел, С. Томпсон, характеризуючи тьюторську систему навчання, стверджують, що у британських університетах тьютори виконують такі обов'язки:

1. Тьютор повинен керувати групою студентів та здійснювати взаємодію в межах певної програми, обговорювати основні питання з лекцій і/або курсові матеріали за чіткою програмою, тьюторські заняття можуть мати різні форми, у тому числі такі, що базуються на розв'язанні проблемних питань.
2. Наставник має готуватись до кожного заняття заздалегідь: здійснювати необхідну підготовку з вивчення матеріалу та підготовки тем для того, щоб керувати дискусією та відповідати на питання, які можуть виникнути під час виконання вправ. Він мусить надавати консультації щодо матеріалів підручника чи посібника з курсу та інших навчально-методичних матеріалів.
3. Цей викладач у разі потреби може звернутися за порадою до інших членів професорсько-викладацького складу або до організатора курсу. Такий вихователь повинен створювати сприятливу психологічну атмосферу для студентів. При цьому необхідно пам'ятати про те, що тьютор не є відповідальним за навчання студентів.
4. Підтримувати справедливі, чесні та професійні стосунки зі студентами-магістрантами. Це завжди дуже важливо, як для студента, так і для тьютора.
5. Приходити на тьюторські заняття у чітко встановлений час. Заняття не можна скасовувати або переносити без серйозної на те причини.
6. Бути обізнаним про будь-які проблеми студентів, пов'язані з їхнім здоров'ям і безпекою, питаннями матеріального стану та вирішувати їх з організатором курсу [6].

Таким чином, можна стверджувати, що ідея тьюторської системи відродилася з XVII ст. на основі потреби розвитку поширених в усьому світі сучасних положень: контекстуальної підготовки фахівця; особистісно-орієнтованої освіти і виховання; розвивального навчання; модульного розподілу навчального матеріалу і рейтингової оцінки знань; ігрових форм навчання тощо. Це викликало збільшення обсягів змісту освіти, зміну і появу нових ролей та функцій викладача і вчителя, таких, які властиві модератору, фасилітатору, консультанту і об'єднують у поняття «тьютор». Явище, про яке йде мова, на нашу думку, прогресивне, закономірне, зумовлене переходом навчальних закладів до нової освітньої парадигми.

Введення тьюторства в освітній простір підготовки педагога призводить до

появи нових педагогічних працівників – тьюторів. Фактично тьюторство стає новою професією в освіті [3]. Зростаючий інтерес до тьюторства пов'язаний з тим, що вища школа не в змозі підготувати своїх випускників до вирішення всіх тих проблем, які трапляються їм на життєвому шляху. У зв'язку з цим виникає нове завдання – формування у студентів універсальних способів діяльності як шляхів вирішення проблем у різних сферах і видах діяльності, таких як моделювання, прогнозування, системний аналіз, проектування, дослідження і т.д.

Таким чином, тьютор своїми професійними і людськими якостями сприяє піднесенню статусу вчителя, наставника, його виховної ролі, слугує прикладом професійної досконалості й відданості, незамінний у особистісному професійному зростанні підтьюторного. Отже, тьюторська технологія засновується на взаємодії тьютора і студента (учня) під час опанування певного модуля як відносно самостійної частини навчального матеріалу з метою усвідомлення й реалізації тими, хто вчиться власних навчально-виховних цілей і завдань. Тьютор – посередник між загальнокультурним та індивідуальним, особистісним та корпоративним, на наше переконання, об'єднує не лише навчання, розвиток і самотворення професіонала, а й здійснює формування його системи цінностей, всього способу життя, виховує студента. Він створює умови для входження в суб'єктну позицію. Тьюторство сприяє «вступу в той храм, що називається вихованням» [4].

Беручи до уваги зарубіжний досвід, вітчизняні педагоги розбудовують власну систему та технології щодо активного впровадження тьюторської системи навчання.

А. Бойко до основних функцій тьюторства відносить: 1) організаційне керівництво навчально-пізнавальною діяльністю студента чи учня; 2) визначення його можливостей та інтересів; 3) рекомендації в особистісному становленні, організації самовиховання, формування системи цінностей, способу життя, визначення особистісних перспектив; 4) надання допомоги в правильному й ефективному використанні науково-методичного супроводу з певної навчальної дисципліни; 5) організація самостійної роботи; 6) забезпечення вирівнювання знань студентів і учнів; 7) обґрунтування засобів і допомога в досягненні високого рейтингу підопічного; 8) забезпечення інформацією й обміну між суб'єктами додатковою літературою [2].

Н. Дем'яненко доводить, що сучасна практика показала, що головне завдання тьютора полягає у формуванні професійної суб'єктності особистості, здатної до власного майбутнього професійного руху, самореалізації в професії завдяки власному ресурсу. Тьютор у вищій школі включає студентів у такі види діяльності як: проектна, дослідницька, організаційна та ін., що сприяють глибокому аналізу освітньої практики, розумінню педагогом своїх досягнень, усвідомленню проблем, постійній побудові індивідуальної діяльності, її рефлексії, формуванню завдань і корекції власних дій [4].

Тьютори обирають кращих учнів та студентів навчального закладу. Їх залучають до організації навчальних курсів, вони можуть виступати в якості повноцінних організаторів навчальної діяльності. Виконуючи такого роду роботи, тьютори отримують можливість накопичити досвід організації навчання та управління, що є важливим для подальшої педагогічної діяльності. При цьому ефективність проходження курсів підтьюторними (підопічними) має високий рівень у зв'язку з неординарним підходом до викладу матеріалу, незначною різницею у віці і підвищеною відповідальністю за виконувану роботу [3].

Тьютору властиві як традиційні функції викладача, так і нові, пов'язані з сучасними умовами організації процесу навчання. Виконання ним професійних завдань передбачає передусім реалізацію функцій: консультанта, що виявляється в інформуванні, наданні слухачам порад, інформаційній підтримці навчання; менеджера, яка реалізується в керівництві та мотивації слухачів, консультаціях та комунікаціях із ними; фасилітатора, що виражається в налагодженні та підтриманні інформаційних зв'язків і взаємодії між слухачами та іншими учасниками системи освіти, у врегулюванні різних проблем, розв'язанні конфліктів, адаптації слухачів до нових форм навчання.

У зв'язку з популярністю тьюторства у викладачів ЗВО, аспірантів, студентів виникають питання про розкриття теоретичних підходів щодо його подальшої реалізації.

Н. Дем'яненко зазначає, що тьюторство набуває нового змісту, воно спрямоване на допомогу в складнощах формування особистості [5]. Сучасний підхід до тьюторства полягає в об'єднанні загальних викладацьких та індивідуальних форм і видів діяльності. Йому належить досягти раціонального і доцільного поєднання в освітньому процесі загального та індивідуального. Тьютор забезпечує можливість конкретному студенту зробити особисті знання значущими, а консультативні поради домашнього вчителя – необхідними в житті. Ось чому обов'язковими між репетитором і студентом мусять бути суб'єкт-суб'єктні відносини співробітництва і співтворчості [5].

Незаперечною є необхідність тьюторства в організації індивідуальної самостійної роботи студентів, обсяги якої збільшуються. Головне, що самостійна робота мусить мати особистісну спрямованість. Це означає найповніше врахування інтересів, можливостей і прагнень молодшої людини, допомогу студентові не тільки у виборі самостійного завдання, а й у організації його виконання, надання консультацій, порад щодо підбору літератури, обліку й контролю професійних досягнень тощо.

Тьютор, за даними дослідниці А. Бойко, є центральною фігурою, а тьюторство – офіційно визнаним компонентом системи англійської університетської освіти [1]. Він – найближчий радник студента в питаннях: які лекції і практичні заняття йому відвідувати, як скласти план навчальної роботи, враховуючи свої особливості й можливості, як краще підготуватися до екзаменів [2].

Як зазначає А. Бойко, актуальність тьюторства сьогодні зумовлена, по-перше, тим, що тьюторська технологія спрямована на задоволення освітніх потреб особистості, країни і суспільства, їх гармонізації; по-друге, вона наочно демонструє залежність розвитку країни від результатів освіти окремих індивідів і спрямована на їх піднесення; по-третє, визначається необхідністю особистісно орієнтованої педагогічної взаємодії; по-четверте, у зв'язку з цим персоніфікацією педагогічної освіти, побудовою власної програми, яка здійснюється за індивідуальними можливостями; по-п'яте, потребою формування суб'єкт-суб'єктних відносин учасників педагогічного процесу, що супроводжують особистісно-професійний розвиток майбутніх педагогів [1].

Таким чином, можна стверджувати, що впровадження модульної та модульно-тьюторської організації навчального процесу забезпечує: інтенсифікацію навчального процесу та підвищення якості підготовки фахівців; систематичність засвоєння навчального матеріалу; встановлення зворотного зв'язку з кожним студентом на визначених етапах навчання; контроль та своєчасне коригування навчально-виховного

процесу; підвищення мотивації його учасників освітнього процесу, зменшення пропусків занять; психологічне розвантаження студентів наприкінці семестру; підвищення відповідальності студентів за результати навчальної діяльності; максимальне забезпечення потреб особи у виборі освітнього рівня та кваліфікації тощо [5].

Таким чином, проаналізувавши історичні розвідки науковців, дійшли висновку, що тьюторство – це оригінальна філософія освіти та провідний спосіб організації освітньої системи, який бере початок із середньовічних європейських університетів XII–XIV століть, тьюторство – це педагогічна позиція, яка пов'язана зі спеціально організованою системою освіти. Тьютор – історично сформована педагогічна позиція, яка забезпечує можливість розробки індивідуальних освітніх програм студентів, супроводжуючи процес індивідуального навчання у закладах вищої освіти.

Світовий досвід переконує, що впровадження в освітній процес тьюторства є не лише доцільними, а й необхідно важливим для ефективного навчання студентів. Воно спрямоване на особистість студента, а відтак сприяє якісним новоутворенням освітнього процесу, спрямованим на професійну підготовку майбутніх фахівців. Дане питання вважаємо відкритим для перспективного повноцінного вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко А. М. Тьюторство як засіб задоволення освітніх потреб особистості, країни і суспільства. *Педагогічні науки*. Полтава, 2010. Вип. 1. С. 4–12.
2. Бойко А. Тьютор – якісно вища педагогічна позиція і новий простір духовно-моральної взаємодії. *Педагогічні науки*. 2011. Вип. 2. С. 4–10.
3. Иностранные университеты / сост. под ред. [и с предисл.] Л. А. Богдановича. Москва: О-во распространения полез. кн., 1899–1900. Вып. 1–3. 19 с.
4. Дем'яненко Н. М. Система тьюторства: актуалізація ретродосвіду Великої Британії. *Зб. наук. праць Полтавського держ. пед. ун-ту імені В. Г. Короленка*. Полтава, 2006. Вип. 6(57). С. 72–75.
5. Дем'яненко Н. М. Тьюторство у вищій школі: від концептуального обґрунтування до впровадження. *Освіта*. 2016. № 13–14. С. 6.
6. Forster F., Hounsell D., Thompson S. *Tutoring and Demonstrating: A Handbook. Centre for Teaching, Learning and Assessment*. University of Edinburgh, 1995.

REFERENCES

1. Boiko, A. M. (2010). T'iutorstvo iak zasib zadovolennia osvithnikh potreb osobystosti, kraïny i suspil'stva. *Pedahohichni nauky. Poltava, issue 1, 4–12* [in Ukrainian].
2. Boiko, A. (2011). T'iutor iakisno vyshcha pedahohichna pozytsiia i novyi prostir dukhovno-moral'noi vzayemodii. *Pedahohichni nauky, issue. 2, 4–10* [in Ukrainian].
3. Ynostrannye unyversytety. (1899–1900). / Sost. pod red. L. A. Bohdanovycha. Moskva: O-vo rasprostraneniyya polez. kn., issue 1–3 [in Russian].
4. Dem'ianenko, N. M. (2006) Systema t'iutorstva: aktualizatsiia retrodosvidu Velykoiï Brytanii. *Zb. nauk. prats' Poltav's'koho derzh. ped. un-tu imeni V. H. Korolenka*. Poltava, issue 6 (57), 72–75 [in Ukrainian].
5. Dem'ianenko, N. M. (2016). T'iutorstvo u vyshchii shkoli: vid kontseptual'noho obgruntuvannia do vprovadzhennia. *Osvita, 13–14, 6* [in Ukrainian].
6. Forster, F., Hounsell, D., Thompson, S. (1995). *Tutoring and Demonstrating: A Handbook. Centre for Teaching, Learning and Assessment*. University of Edinburgh [in Great Britain].